

מתניתין, בעבודת כוכבים המתחלקת לפי שבריה.

אף אם ישבר אפשר לחזור ולהוציא ממנו את היין.

כלומר, המשנה שהתירה לגר ליטול כנגד עבודת כוכבים של אחיו, עוסקת בעבודת כוכבים העשויה זהב או כסף, ויש לה שוי אף אם תישבר. ולכן, כיון שלא אכפת לגר אם תישבר, ואינו רוצה בקיומה, מותר לו ליטול כנגדה מעות.

ואכתי קשיא לן: וחלא גם אם נאמר כדבריך, שמדובר בעבודה זרה המתחלקת לפי שבריה, ובחרס הדרייני, עדיין הגר רוצה בקיומו, שלא יגנובו וישלא יאבדו, ומדוע מותר לו ליטול פירות או מעות כנגדם?

אלא אמר רב פפא: ירושת הגר קאמרת?! כלומר, אין להקשות מירושת הגר,

ואכתי קשיא: **תינח** [תרצת את קושייתנו] **מעבודת כוכבים, אך יין נסך מאי איכא למימר?** הלא ודאי שרוצה בקיומו שלא ישפך, ובכל זאת מותר לו ליטול כנגדו פירות?

דשאני ירושת הגר, דאקילו בה רבנן, והתירו אף אם רוצה בקיומו. **גזירה שמא יחזור לקלקלו.**

מתרצת הגמרא: המשנה עוסקת **בחרס הדרייני**. כלומר, חרס שבלוע בו יין נסך, וכאשר משרים אותו במים חוזר ופולט את היין הבלוע בו.

אך בעלמא, אם רוצה בקיומו, אסור.

ובכהאי גוונא, אין הגר רוצה בקיומו. שהרי

וכן **תניא** בבבלי **נמי הכי: (67) "במה טו-ב דברים אמורים, שירשו. אזי הקילו רבנן,** והתירו לו ליטול מעות או פירות כנגד העבודה זרה, או יין הנסך, שמא יחזור

"ברירה", והלא אף אם יתברר הדבר למפרע שזהו חלקו, מכל מקום, הרי הגר רוצה בקיום העבודה זרה, כדי שתחול הברירה על חלקו, ושוב אסור מצד "רוצה בקיומו"?

ותירץ, כונת התוספות לומר כדלהלן: בתוספות לעיל (סב' ב', ד"ה יאות) מבואר, שבכל מקרה שמשך את העבודה כוכבים לפני שקיבל את הדמים, לא חשיב כ"חליפי עבודה זרה", ומכל מבואר שם בר"ן, שאסור מדרבנן. והנה על איסור זה מועיל דין ברירה, כיון שיש ברירה באיסור דרבנן, אלא שעדיין אסור מצד "רוצה בקיומו", ועל זה הביא "תניא נמי הכי", להוכיח, שאין להתיר "רוצה בקיומו", שאם כן, אף "נשתתפו" היה מותר, משום ברירה, כנ"ל, אלא ודאי ש"רוצה בקיומו" אסור, ובגר שאני,

אם נכנסה על כרחו, משום דמי לדמי עבודת כוכבים ביד ישראל.

67. **התוספות** מבארים: אלמלא ה"תנאי נמי הכי", היה מקום לפרש ולומר, שהותר לגר ליטול כנגד עבודת כוכבים מטעם ברירה, שהוברר הדבר למפרע שזהו חלקו, ולא כדברי רב פפא, שטעם ההיתר משום שהקילו בירושת הגר שמא יחזור לקלקלו.

ולכן, הובא ה"תנאי נמי הכי", להוכיח שאין להתיר מטעם "ברירה" שאם כן, אף ב"נשתתפו" יהיה מותר.

הגאון רבי אהרן משה טויבש, בעל **הקניני ראם,** הקשה על דברי התוספות: הרי אם יש איסור ב"רוצה בקיומו", מה יועיל לנו דין

לקלקולו, כנ"ל.

אבל גוי ויהודי **שנשתתפו** [עשו שותפות ביניהם, ובאו לחלוק את שותפותם] **אסור** ליהודי ליטול מעות כנגד עבודה זרה או י"ן נסך".

הדור יתבו וקמיבעיא להו [שוב ישבו והסתפקו]:

לעיל (נב' ב') שנינו: "עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו. וישראל אין מבטל עבודת כוכבים של עובד כוכבים".

ויש להסתפק: **גר תושב**, שאינו עובד עבודה כוכבים (כמו שיבואר להלן), אך בשאר הדינים הוא כגוי, **מהו שיבטל עבודת כוכבים?** האם דינו כישראל, שאינו יכול לבטל עבודת כוכבים של גוי, או שמא דינו כגוי?

ושורש הספק: **דפלה מבטיל** [האם רק מי שעובד עבודה זרה בעצמו, יכול לבטלה], אך גר תושב, **דלא פלח** [שאינו עובד עבודה זרה] **לא מבטיל**.

או דלמא, כל דבר מיניה מבטיל [כל מי שהוא בן מינו של הגוי יכול לבטל עבודת כוכבים], **והאי** גר תושב, הגם שאינו עובד עבודת כוכבים, מכל מקום **בר מיניה** של הגוי **הוא**.

אמר להו רב נחמן: מסתברא, רק מי **דפלח**

[שעובד עבודה זרה] **מבטיל** [יכול לבטלה]. אך גר תושב **דלא פלח** [שאינו עובד עבודה זרה] **לא מבטיל**.

הקשה הגמרא: **מיתיבי**, שנינו בברייתא: "ישראל שמצא עבודת כוכבים בשוק, עד שלא באתה לידו, אומר **לעובד כוכבים**, ומבטלה. ואחר שביטלה, יכול לזכות בה.

אך **משבאתה לידו**, וזכה בה, (68) **שוב אינו אומר לעובד כוכבים ומבטלה**.

והטעם: **מפני שאמרו**, **עובד כוכבים מבטל עבודת כוכבים שלו ושל חברו**, בין עובדה ובין שאין עובדה. ולכן כל זמן שלא זכה בה, יכול לומר לגוי לבטלה.

מדייקת הגמרא: **מאי "עובדה" ומאי "שאינו עובדה"?**

אילימא, אם תבאר את הברייתא, ותאמר, **אידי ואידי עובד כוכבים**, כלומר, בשני המקרים מדובר בעובד כוכבים, וקא משמע לן, שיכול לבטל גם עבודת כוכבים שלא עבד לה מעולם.

אין לפרש כך. כיון דהיינו "שלו ושל חברו". כלומר, דין זה שמענו כבר מהרישא, שיכול לבטל עבודת כוכבים של חברו, דהינו עבודת כוכבים שלא עבד לה מעולם. שאם עבד לה, הרי היא גם עבודת כוכבים שלו.

שמה יחזור לקלקולו, כדברי רב פפא.

מכל מקום כיון שיכולה להתבטל על ידי גוי, יכול לזכות בה.

ומכאן למדנו לחמץ של גוי בפסח, שאפשר לזכות בו בפסח, ושוב הוי חמץ של ישראל, ואסור בהנאה לעולם.

68. לכאורה קשה, הרי עבודה זרה אסורה בהנאה, ואין בה דין ממון, ואם כן איך זכה בה? וכתב הר"ן, אף על פי שאין בה דין ממון.

עוד הקשתה הגמרא על דברי רב נחמן: **מיתבי**: שנינו בברייתא: גר תושב מצווים אנו להחיותו, (69) שנאמר (ויקרא כה לה) "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, והחזקת בו, גר ותושב, וחי עמך". (ועיין בבא מציעא קיא' ב').

אך **איזהו גר תושב?** (70) אם תאמר, כל גוי שאינו עובד כוכבים הרי הוא כגר תושב, הרי אף הגויים נצטוו על עבודת כוכבים, ואין בכך שום רבותא שאינו עובד עבודה זרה.

אלא, כל שקיבל עליו בפני שלשה חברים **שלא לעבוד עבודת כוכבים**. הוא הנקרא "גר תושב". דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: כל שקיבל עליו שבע מצות שקבלו עליהם בני נח.

אחרים (71) אומרים: אלו לא באו לכלל גר תושב. שהרי כל הגויים הצטוו על שבע מצות בני נח.

אלא איזהו גר תושב? זה גר אוכל נבילות, שקבל עליו לקיים כל מצות האמורות בתורה חוץ מאיסור נבילות.

אלא לאו, ודאי כונת הברייתא לומר, "עובדה", היינו עובד כוכבים. ומאי "שאינו עובדה"? **גר תושב** שאינו עובד עבודת כוכבים.

ושמע מינה, גר תושב נמי מבטל, ולא כדברי רב נחמן?

מתרצת הגמרא: לא.

לעולם אימא לך, אידי ואידי עובד כוכבים.

ודקאמרת, ומה שהקשנו, אם כן היינו "שלו ושל חבירו", ומה התחדש בסיפא?

יש לומר, ברישא מדובר, כשזה וזה עובדים **לפעור,** או זה וזה עובדים למרקולים. אך כל אחד מהם יש לו פעור או מרקוליס משלו. וקא משמע לן, שיכול לבטל אף את הפעור או המרקוליס של חברו.

אך **בסיפא** מדובר, כשזה עובד **לפעור** וזה למרקולים. וקא משמע לן, אפילו במקרה זה יכול עובד הפעור לבטל את המרקוליס.

אך בגר תושב, שאינו עובד עבודה זרה כלל, שמא אינו יכול לבטלה, כדברי רב נחמן.

כתבו מקור לכך, דכתיב "והיו לך למס ועבדוך", הרי שהותר להשאירם בחיים, אף על פי שמסתמא עברו על שבע מצות בני נח.

70. דיני גר תושב בזמן הזה, עיין רמב"ם (איסורי ביאה פרק יד' הל' ח'), ובראב"ד שם.

71. בדרך כלל, בכל מקום שנזכרו "אחרים" הכונה לרבי מאיר. כמבואר בהוריות (יג' ב').

התוספות בסוגייתנו, מעירים, ש"אחרים"

69. הקשו התוספות, כיצד אפשר להחיות גר תושב, והלא קודם שקיבל על עצמו להיות גר תושב, ידאי עבר על אחת משבע מצות בני נח, וברגע שעבר על אחת משבע מצות בני נח, חייב מיתה, אפילו בלא עדים והתראה, ד"אזהרתן זוהי מיתתן" (כמבואר בסנהדרין נז' א')?

ותרצו: כל זמן שלא דנהו ב"ד וחייבוהו, אינו חייב מיתה, ולכן יכול להתקבל ולהיות גר תושב.

בתוספות לעיל (כו' ב' ד"ה ולא מורידין),

ממשיכה הברייתא לפרט את דיני גר תושב: **ולשאר כל דבר, כיון שלא מל, חשוד הוא על כל התורה, והרי הוא כעובד כוכבים.**

רבן שמעון אומר: אף יינו, יין נסך. כיון שאינו מקפיד על מגע עובד כוכבים. וחוששים שנגע עובד כוכבים ביינו ונסכו.

ואמרי לה [ויש אומרים], **יינו מותר בשתיה.**
עד כאן הברייתא.

מדויקת הגמרא: **קתני מיהא, "ולשאר כל דבריו הרי הוא כעובד כוכבים".**

למאי הלכתא? למאי נפקא מינא בכך שדינו כעובד כוכבים?

לאו, האם אין כונת הברייתא לחדש דמבטל עבודת כוכבים של חברו כעובד כוכבים? ומכאן קשה לדברי רב נחמן, שאמר לעיל, "דפלח מיבטיל, דלא פלח לא מבטיל"?

אמר רב נחמן בר יצחק: לא. לעולם, אינו יכול לבטל עבודת כוכבים. וכדברי רב נחמן.

אך דינו כעובד כוכבים, ליתן רשות או לבטל רשות בשבת. כדלהלן.

דיניו של גר תושב: **מייחדין אצלו יין.** כלומר, מותר ליהודי להניח בחנותו יין לזמן קצר, כגון עד שילך כדי מיל, ואין לחוש למגעו, כיון שאינו עובד עבודה זרה, וכן בזמן מועט אין לחוש שמא יחליפו ביינו.

ואין מפקידין אצלו יין לזמן מרובה, שמא יחליפו ביין שלו, שאסור בשתיה, מגזירת חכמים, שגזרו איסור שתיה על "סתם יינם". **ואפילו בעיר שרובה ישראל יש לחוש לאיסור זה.**

אבל מייחדין אצלו יין לזמן קצר, ואפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים. ולא חוששים שיתן לגוי הנכנס לחנותו, לגעת ביינ. כיון שאין לו הנאה בכך, לא יתן לו לגעת ביינ.

שמנו אסור ביינו.

במאמר המוסגר, הקשתה הגמרא: **שמנו אסור ביינו, סלקא דעתך?**

וכי תעלה על דעתך לומר ששמנו של גר תושב אסור?

שמן מי קא הוי כיון נסך?

אלא ודאי כונת הברייתא לומר: **יינו מותר בהנאה כשמנו.** אף על פי שאסור בשתיה.

(72)

מאיר המוקדם, לפני שנקרא אחרים.

72. במשנה לעיל (לה' ב') מבואר, שדניאל גזר איסור שתיה על שמנו של העכו"ם, אף על פי שמותר בהנאה, ורבי ובית דינו התיירו את השמן אף בשתיה.

בברייתא דידן, מדובר קודם שהתיירו את השמן בשתיה, ולכן אמרו, "יינו כשמנו", שמותר

שזוכרו בברייתא, ודאי אינו רבי מאיר, שהרי רבי מאיר חולק כאן על דברי אחרים.

ברם, התוספות בסוטה (יב' א', ד"ה אחרים), כתבו באור מהפכני: ודאי "אחרים" היינו רבי מאיר בכל מקום. אלא שרבי מאיר חזר בו מכמה דברים שאמר קודם שקראוהו "אחרים". ולכן הובאה בברייתא דעת "אחרים", דהיינו רבי מאיר המאוחר, ודעת "רבי מאיר", הוא רבי

לגויים.

וכדתניא, "ישראל מומר, אם עדיין משמר שבתו בשוק [כלומר, שאינו מחלל שבת בפרהסיא], מבטל רשות. דהינו, יכול לבטל את הרשות שיש לו בחצירו, ושוב מותר לטלטל בה.

אך ישראל מומר שאין משמר שבתו אפילו בשוק, דינו כנכרי, שאין מבטל רשות.

והטעם, מפני שאמרו, ישראל נותן רשות, דהיינו, יכול להשתתף בעירוב, וכן מבטל רשות. אם שכח להשתתף בעירוב יכול לבטל את רשותו בלא קנין.⁽⁷³⁾

ובעובד כוכבים, והוא הדין ישראל המומר לחלל שבת בפרהסיא, גזרו חכמים שאינו מבטל רשותו בחנם, עד שישכור ממנו את רשותו.

וכיצד ישראל מבטל את רשותו?

אומר לו: רשותי קנויה לך, רשותי מבוטלת לך, קנה. ואין צריך לזכות. עד כאן הברייתא.

ולפי זה, מתרץ רב נחמן בר יצחק, גר תושב, דינו כגוי ואינו יכול להשתתף בעירוב, או לבטל את רשותו, עד שישכרו ממנו.

הקדמה נחוצה להבנת הברייתא: מעיקר הדין, חצר סגורה, המשותפת לכמה דיירים, מותר לטלטל בה בשבת, ולהכניס ולהוציא מהבתים לחצר, וממנה לבתים.

אך חששו חכמים, שמא יטעו, ויבואו להתיר לטלטל אף ברשות הרבים, ולכן גזרו, שלא יטלטלו דיירי החצר מבתיהם לחצר, ומהחצר לבתיהם אלא אם עשו "עירוב". היינו שכל הדיירים נותנים מערב שבת מאכל בביתו של אחד מהם, ועל ידי כך נמצאת רשותם מעורבת. וכאילו כולם נמצאים באותה דירה שבה נמצא העירוב, וכל החצר היא רשות אחת.

אך אם אחד מהשכנים לא השתתף בעירוב, נמצא שיש בחצר זו שתי רשויות, ושוב אסור לכולם לטלטל בה.

ברם, יכול אותו דייר לבטל את רשותו לשאר הדיירים, ואפילו בשבת, ואז כולם מותרים לטלטל בחצר.

אך אם גר באותה חצר גוי, תקנו חכמים, שאסור לשאר הדיירים לטלטל באותה חצר, אפילו על ידי עירוב, ואפילו אם יבטל את רשותו, עד שישכרו ממנו את הרשות שיש לו באותה חצר.

וטעם התקנה, כדי שימנעו מלגור בשכנות

בהנאה ואסור בשתיה. רש"י.

73. עיין בפירוש המשניות לרמב"ם (עירובין ריש פרק "הדר"), המפרש כדברינו, ש"נותן רשות", פירושו משתתף בעירוב, ו"מבטל רשות", פירושו מבטל את רשותו בחצר. אמנם, ברש"י בסוגייתנו, משמע, שגרס

"מפני שאמרו ישראל נותן רשות ונוטל רשות", וכן הגירסא בעירובין (סט' ב'). ולכן מפרש, "נותן רשות", היינו אומר "רשותי קנויה לך", (דהיינו ביטול רשות), וחברו נוטלה ממנו, ומוציא לחצר.

ובשיטה מקובצת (חולין ו' א'), הביא גירסא נוספת בברייתא: "מפני שאמרו ישראל מבטל

הגמרא הביאה נידון נוסף בדין "גר תושב":

כבר התבאר בתחילת המסכת, שאסור לשלוח לגוי שלשה ימים לפני ימי אידיהם, כל דבר שעלול לשמש אותו לעבודה זרה.

ברם, לגר תושב, שידוע לנו שאינו עובד עבודה זרה, מותר לשלוח.

והנה, רב יהודה, שדר ליה קורבנא [שלח מתנה] לגוי בשם אבידרנא, ביום אידם. אף על פי שלא היה גר תושב.

ואמר, ידענא ביה דלא פלח [יודע אני, שאינו עובד] לעבודת כוכבים. (74)

אמר לו רב יוסף: והלא תניא בברייתא (הובאה לעיל), "איזהו גר תושב? כל שקיבל עליו בפני ג' חברים שלא לעבוד עבודת כוכבים", משמע, שאם לא קיבל בפני שלשה חברים, יש לחוש שמא עובד עבודה זרה הוא?

אמר לו רב יהודה: כי תניא ההיא [מה ששנינו, שצריך לקבל על עצמו בפני שלשה חברים שלא יעבוד עבודה זרה], לא נשנה אלא אם באנו להחיותו.

אבל כדי להתיר לשלוח לו מתנה ליום אידו,

אין צורך שיקבל עליו בפני שלשה חברים. (75)

מקשה הגמרא: והא אמר רבה בר בר חנה אמר רב יוחנן: גר תושב שעברו עליו י"ב חדש ולא מל, הרי הוא כמין שבעובדי כוכבים. משמע, שלכל דבר הרי הוא כגוי, ולא רק אם באנו להחיותו?

מתרצת הגמרא: התם, כגון שקיבל עליו למול ולא מל. ואזי, דינו כמין שבעובדי כוכבים. אך אם לא קיבל על עצמו למול, ויודעים אנו שאינו עובד עבודה זרה, די בכך כדי להתיר לשלוח לו מתנה ליום אידו.

ואף רבא אמטי ליה קורבנא [הביא מתנה] לגוי בשם בר שישך, ביום אידם.

ואמר, ידענא ביה דלא פלח [יודע אני, שאינו עובד] לעבודת כוכבים.

אזל, כשבא אליו, אשכחיה [מצאן] דתיב עד צואריה בוורדא [יושב עד צוארו באמבט של מי ורדים], וקיימן [עומדות] זונות ערומות קמיה [לפניו].

אמר ליה בר שישך, אית לכו כהאי גוונא לעלמא דאתי [וכי יש לכם תענוגות כאלו בעולם הבא?]

רשות", ולא גרסו "ונותן רשות".

74. צריך באור, אם אינו עובד עבודת כוכבים, מדוע חגג את חגיה?

מבאר היעב"ץ, ראש שנה שלהם הוא יום אד, שהנכרים עושים אותו חג לעבודה זרה, ואילו השרים היו חוגגים בו הואיל והוא ראש שנתם. אבל לא היתה כונתם לחוג בו לשם עבודה זרה, רק חג הוא להם לפי שהוא ראש

שנתם, וחושבים לסימן טוב כשמביאים להם דורון בו.

75. התוספות (לעיל נו' ב', ד"ה לאפוקי) התקשו, הרי חכמים אסרו משא ומתן ביום אידם, אפילו עם גוים שאינם מנסכים לעבודה זרה, והיאך התיר רב יהודה לעצמו לשלוח למתנה לגוי? והלא כל דבר שנמנו ואסרוהו, צריך מנין אחר להתירו?